

Vannforsyning og avløpsforhold
i Østlands fylkene
Utredning for Østlandskomiteen 1967
Rapport 5

204-a

serie nr 2

V E D L E G G T I L S L U T T R A P P O R T

fra

ARBEIDSUTVALGET FOR VANN- OG KLOAKKSPØRSMÅL
UNDER ØSTLANDSKOMITEEN

Innhold.

- Vedlegg:
1. Notat til Østlandskomiteen av 29. januar 1966.
  2. Planlegging, Statens behandling, Dokumentgang m.v.
  3. Alternative administrative ordninger.

Oslo, 17. juni 1968

V E D L E G G N R. 1

NOTAT TIL ØSTLANDSKOMITEEN
AV 29. JANUAR 1966 FRA
ARBEIDSUTVALGET FOR VANN- OG
KLOAKKSPØRSMÅL

29. januar 1966

Til Østlandskomiteéns sekretariat

NOTAT FRA ARBEIDSUTVALGET FOR VANN- OG KLOAKKSPØRSMÅL

Arbeidsutvalget for vann- og kloakkspørsmål under Østlandskomiteén står foran en vanskelig oppgave. Utvalget ble oppnevnt 23/12 1965, og det vil ventelig ta noen tid før det har funnet en arbeidsplattform og kan legge frem et noenlunde sikkert arbeidsprogram. Dette problemnotat er utarbeidet som et første inntrykk fra utvalgets side av de oppgaver det står foran.

Kartlegging av dagens forhold.

1. Registrering av vannverk og enkeltvannforsyninger.
2. Registrering av utslipp og utslippsanordninger.
3. Registrering av vassdragstilstand, hydrologiske forhold, vannkvalitet og forurensning.

Behandlingen av vann- og kloakksaker har vært spredt på mange instanser i vårt land slik at vi ennå i dag ikke noe sted sitter med en full oversikt på landsbasis. Et omfattende arbeid vil bli nødvendig for å skaffe frem en oversiktlig vurdering av de vannforsynings- og avløpsanlegg som eksisterer. Den mere detaljerte vurdering som også i høy grad er nødvendig, ventes å bli utført gjennom fylkesingeniørene ved samarbeid med kommunens tekniske etater.

Brorparten av Norges byer og større tettbebyggelser har vannforsyning fra offentlige vannverk som er basert på kommunal eller interkommunal virksomhet. Vannverkene drift går inn under det stedlige ingeniørvesen eller formannskap. Avgifter går inn i kommunekassen og vannverkene utgifter blir behandlet som vanlige budsjettposter i kommunen. Bare i få tilfeller har vannverkene egen administrasjon. Vannverkene er under stadig utbedring, modernisering, og en rekke helt nye vannverk blir bygget. Selv om alle informasjonen om disse vannverk i realiteten er tilgjengelige, vil det bli et stort arbeid å få dem samlet og vurdert slik at et inntrykk av

vannverkenes utvikling og økonomi kan fremskaffes. Vi antar at det finnes over 1.000 andelsvannverk av mer eller mindre privat karakter, som forsyner jordbruksområder, mindre tettbebyggelser og fiskevær. Langt de fleste av disse vannverk har fått statsbidrag fra Landbruksdepartementet eller Fiske-ridepartementet. Som følge av Statsstøtten, finnes det beskrivelse av vannverkenes oppbygning og drift. Hvert andelslag med statsbidrag sender inn summariske årsrapporter til Departementet. De få mindre felles vannverk som ikke har statsstøtte vil som regel bare ha hatt kontakt med det offentlige gjennom helserådene.

Det finnes i Norge et stort antall vannforsyninger til et enkelt eller et fåtall hus fra bekk, elv, innsjø, gravet brønn eller dypboret brønn. En del av disse enkeltvannforsyningene ligger innenfor områder med felles vannforsyningsanlegg. Vannkontoret ved Norges geologiske undersøkelse sitter inne med en god oversikt over alle borete brønner, mens oversikten over de andre enkeltvannforsyninger er meget mangelfull. Selv om det i samfunnsmessig henseende ikke kan legges særlig vekt på enkeltvannforsyninger, er det nødvendig for utnyttelse av større områder å skaffe seg en oversikt over størrelsen av denne form for vannforsyning.

Erfaring fra skjønnsaker og reguleringsaker har vist at det er et stort antall vannforsyningsinteresser i de aller fleste vassdrag og innsjøer. Forholdene er ytterligere komplisert, ved at det i tillegg til de etablerte vannforsynings-systemer mange steder gjøres krav på å beholde nærliggende vassdrag som vannforsyningskilde som reserve under ekstreme forhold.

Registrering av utslipp må bli en meget omfattende sak. Den informasjon som trenges for vassdragsvurderinger er beskrivelse av avløpsvannet, vannføring, vannkvalitet og deres variasjonsmønster. I praksis pleier man først å registrere avløpenes beliggenhet og dimensjon, og dernest skaffe rede på de boliger, bedrifter og andre innretninger som de mottar

avløpsvann fra. Selv når vi har opplysninger om alt som pr. i dag lar seg registrere, vil en skjematisk behandling ofte bli nødvendig. Dette skyldes først og fremst at vår viten om avløpsvannets karakter er ytterst mangelfull. Bare i ytterst få tilfeller forekommer det rutinemessige observasjoner som kan tas med i den nye problemstilling. I tillegg til de konkrete utslipp, må det skaffes opplysninger om andre påvirkninger av vassdragene. Drenering av myrområder, dyrket mark og skog er viktig, likeledes påvirkning gjennom spesielle byggetiltak, terrengbearbeidelse, fiskekultur og forskjellig annen menneskelig aktivitet.

Det er ennå ikke foretatt noen landsomfattende undersøkelse av vassdragstilstanden. Det henger som rimelig er sammen med at antallet vassdrag er stort og at storparten av elvene ennå kan karakteriseres som upåvirkede. Mange steder hvor problemene har vært akutte har det vært foretatt til dels inngående undersøkelser. Men det materiale som i dag er kjent, fortrinnsvis gjennom undersøkelser utført på Norsk institutt for vannforskning, er allikevel tilfeldig og helt utilstrekkelig for vurdering av hele vassdrag. På dette punkt må registreringen kombineres med meget omfattende undersøkelser som det til dels vil ta lang tid å gjennomføre. En gjennomført planlegging av hele vassdrags utnyttelse må bygge på vassdragenes tilstand i dag, den evne de har til å ta imot forskjellige former for avløpsvann og de krav som vil bli stillet til vassdragenes renhet. Den naturvitenskapelige forskning på dette felt er meget aktiv, og ventes stadig å nå nye resultater. Allikevel må det i dag forutsettes at det vil gå mange år før man i den praktiske planlegging tør gjøre seg helt avhengig av forskningens resultater.

Vurdering av planleggingen.

For vassdragsutnyttelse og for utførelse av vannforsynings- og avløpsanlegg er planleggingen ytterst viktig. Selv om de enkelte tekniske enheter er relativt små og ligger spredt, er de allikevel avhengig av hverandre gjennom vassdragsutnyttelsen. For forholdene på Østlandet har vi nå følgende

planleggingsstige etter områdene:

1. Hele landet
2. Østlandet
3. Fylket
4. Regionplanområdet
5. Kommunen

Hvert av disse trinn er tillagt planleggingsmyndighet. Graden av oversiktighet i planlegging synker fra 1 - 5, mens graden av fysisk planlegging og teknisk-økonomiske vurderinger stiger fra 1 - 5. Av de nevnte instanser er det bare kommunen som sitter inne med lang erfaring i planlegging, og bygging og drift av vann- og kloakkanlegg. Men selv i kommunen har forholdene i de senere år endret seg så meget at erfaringenes verdi er begrenset. For å oppnå en effektiv utnyttelse av de få kompetente spesialister landet har, må planleggingen rasjonaliseres omhyggelig. En avklaring i forholdet mellom de enkelte planleggende instanser som kan hindre dobbeltarbeid og kompetansestrid synes ytterst nødvendig. Det er rimelig at planleggingen utført ved Departementet, Østlandskomiteén og fylket vil være prinsipiell og oversiktlig, mens planleggingen utført for Regionplanområder og i kommuner vil gå langt i retning av de fysiske løsninger.

Østlandskomiteéns utvalg for vann- og kloakk regner med, med bistand av fylkene, å komme langt med å fremskaffe oversiktlige og prinsipielle vurderinger. Videre regner utvalget med, ved nærmere samarbeid med regioner og kommuner, å kunne delta ved den prinsipielle vurdering av konkrete fysiske prosjekter. Utvalget vil derved kunne være et naturlig bindeledd mellom de mange planleggende instanser. Som følge av denne sentrale stilling vil utvalget søke å vurdere arbeidsområdene til de enkelte planleggingstrinn, og vil ta sikte på å legge frem en slik vurdering som kan være retningsgivende for det videre arbeid.

Det er naturlig at planleggingen av vann- og kloakkforholdene på Østlandet må ta utgangspunkt i de gjeldende lover. Nettopp på Østlandet vil vassdragsutnyttelsen være meget

komplisert og avhengig av lovverkets utforming. Derfor vil utvalget naturlig interessere seg for den nye lov om vannforurensning som er under forberedelse og den administrative og økonomiske gjennomføring som loven forutsetter.

Betydningen av interkommunalt samarbeid.

Et hvert betydelig tiltak i et vassdrag vil berøre andre brukere av vassdraget og kan, avhengig av tiltakets art og omfang, skape betydelige problemer. Utnyttelse av et vassdrag som resipient for avløp fra industri og boliger er i så måte et typisk eksempel. Forurensninger fra en kommune transporteres med vannmassene og kan begrense eller fordyre andre kommuners bruk av vassdraget til industriformål, som drikkevannskilde eller resipient, til rekreasjonsformål osv. På virkningene kan få betydelige økonomiske og allmenne konsekvenser, f.eks. har rikelig tilgang på godt og billig prosessvann hatt stor betydning for norsk "våt" eksportindustri i forhold til utenlandske konkurrenter. Avløpsproblemer er som regel interkommunale og krever interkommunal vurdering og ofte interkommunale løsninger.

I Østlandsområdet skulle forholdene ligge til rette for utstrakt interkommunalt samarbeid om vannverksprosjekter. Store befolknings- og industrikonsentrasjoner gir økonomisk grunnlag for utnyttelse av store og mer fjerntliggende vannkilder som alternativ til vidtgående regulering av mindre skogsvann nær sentrene. De lokale nedbørfeltene har som regel betydning i rekreasjonsøyemed for flere kommuner, samtidig som en ytterligere regulering vil skape problemer for de interesser som etter hvert kan knytte seg til bruken av nedenforliggende vassdrag og som er avhengig av en viss minstevannføring.

Selv om regionale utredninger og løsninger av såvel vannverks- som kloakksaker kan komme i stand under saksbehandlingen i henhold til den eksisterende vassdragslov, er dette en lite tilfredsstillende ordning, og andre incitament vil være ønskelige, til beste for de enkelte kommuner og for samfunnet.

Det kan være grunn til å understreke det rent praktiske utbytte av omfattende interkommunalt samarbeid, enten det gjelder anlegg felles for flere kommuner eller separate anlegg i delkommunene. Ved et slikt samarbeid kan en trekke på en større krets av kompetente fagfolk og dra nytte av et større erfaringsmateriale, samtidig som anleggene kan innpasses i et regionalt mønster med sikte på rasjonell bygging og drift av anleggene.

Alle interesser er tjent med løsninger som gir et minimum av skadevirkninger innenfor et teknisk/økonomisk forsvarlig ramme. I de sentrale regioner på Østlandet må det antas å foreligge store muligheter for besparelser og reduserte skadevirkninger, såvel på kortere som lengere sikt, gjennom interkommunalt samarbeid om vann- og kloakkspørsmål. Ingen har i dag full oversikt over innenfor hvilke grenser det økonomisk sett vil være forsvarlig å samarbeide om felles prosjekter og hvilke organisasjonsmessige tiltak som kan komme på tale for på beste måte å ivareta de ulike interesser. Det er all mulig grunn til å søke dette utredet før en binder utviklingen i spor som kanskje både medfører større kostnader enn nødvendig og større ulemper enn andre løsninger. Arbeidsutvalget regner med å måtte vurdere og eventuelt fremme forslag til administrative ordninger med sikte på lettere gjennomføring av interkommunale samarbeidsoppgaver.

Vurdering av vassdragsutnyttelsen.

I arbeidet med grunndisponeringsplanen for Østlandsområdet blir utvalgets viktigste oppgave å vurdere vassdragsutnyttelsen og dens betydning for lokalisering av industri og befolkningskonsentrasjoner.

Det ville være naturlig å ta utgangspunkt i en målsetting for vassdragene. Erfaring hittil tyder imidlertid på at det byr på store vanskeligheter å få konkretisert de mange utnyttelsesinteresser som møtes i vassdrag på en slik måte at det danner et fast utgangspunkt for naturvitenskapelige vurderinger. Bare få av de krav som settes til vassdragene er

absolutte, og selv om mange enkeltinteresser ønsker ideelle betingelser, kan de tåle til dels betydelige endringer i vannkvalitet og forhold for øvrig.

Hovedutgangspunktet er at interessene og forholdene langs ett og samme vassdrag må sees under ett. Det samme gjelder forholdene langs mange av fjordene, likesom forholdene i fjorden er avhengig av vassdraget innenfor.

En rekke forskjellige forhold påvirker vassdraget, fra reguleringer for kraftformål og vannforsyning til de påvirkninger som skyldes skog- og jordbruksutnyttelse og annen menneskelig aktivitet i sin alminnelighet, og ganske spesielt utslipp fra boliger, industri og særlige landbruksinnretninger.

De norske vassdrag og innsjøer er lite produktive vannforekomster, slik at det ut fra vurderinger om fiskeavkastning synes ønskelig med en moderat gjødslingspavirkning. Selv om det er vanskelig å vurdere fiskeproduksjonen eksakt, tyder flere undersøkelser på at moderat forurensning har øket produksjonen. Men erfaringen viser også at det er lite som skal til før påvirkningen overstiger det ønskelige. På lengere sikt må det derfor antas at hovedmomentet bli å redusere forurensningspåvirkningen av vassdragene så langt det er mulig, og å la forhold som påvirker fiskeproduksjonen bli vurdert som særskilt problem. For alle vannforsyningsformål vil vassdraget være bedre egnet jo mindre påvirket det er.

For de større vassdrag må imidlertid vannforsyning og avløp sees under ett. Stort vannforbruk betyr i regelen også stort utslipp av forurensninger. En tendens som er observert fra andre industrialiserte land, er at bedrifter som krever rent vann, flytter seg oppover langs vassdragene til de upåvirkede områder. Dette er en høyst uheldig utvikling, for derved påvirkes vannforsyningen som er ett av eksistensgrunnlagene for den allerede etablerte industri nedstrøms.

I land der vassdragenes kapasitet begrenser utviklingen, har man begynt å klassifisere vassdragene etter deres formål. Klassifiseringen tjener som grunnlag for vurdering av påtenkt utnyttelse og blir avgjørende for arealanvendelsen i tilrenningsområdene. Det er rimelig at Østlandskomiteéens utvalg for vann og kloakk som en hovedoppgave vil søke å utrede og fremme forslag til en klassifisering av vassdragene. En slik klassifisering må oppfattes på samme måte som en regionplan, dvs. den er et foreløpig utgangspunkt for vurderinger som bare har berettigelse om den stadig ajourføres og nyvurderes.

Den tradisjonelle industriutvikling i vårt land har vært at bedriftene ligger ved vassdragenes aller nederste del. Der har de gode havnemuligheter og kommunikasjoner for øvrig, og der har arbeidskraften vært tilgjengelig. Etter hvert som landet utbygges vil denne utvikling kunne brytes ved at det vokser frem større innlandssentra.

Ved at disse forhold tas opp til alvorlig vurdering nå, skulle det være mulig å oppnå tilfredsstillende vassdragsforhold på Østlandet for et langt tidsrom fremover. Våre større vassdrag er så vannrike, og den påvirkning de har vært utsatt for til i dag er så beskjeden at det skulle foreligge et godt grunnlag for å oppnå tilfredsstillende forhold i fremtiden. I motsetning til en rekke industriland vi sammenlikner oss med, og hvor vassdragsforurensningene har tatt overhånd, er vi i Norge i den heldige stilling at vi kan vurdere vassdragsforurensningene etter preventive prinsipper.

Innen kloakkteknikken foregår det en betydelig utvikling. Innen avanserte forskningsmiljøer vurderes nå en totalrensing av avløpsvann fra industri og bebyggelse. Vi må regne med at en totalrensing innen ikke alt for mange år vil være teknisk mulig, men det er også grunn til å regne med at den vil kreve betydelige utgifter. Et rimelig vurderingsgrunnlag i dag er at vidtgående rensing vil kreve betydelige større utlegg enn moderat rensing. Utvalget må imidlertid ha sin oppmerksomhet sterkt festet på den kloakktekniske utvikling.

V E D L E G G N R. 2.

PLANLEGGING, STATENS BEHANDLING,
DOKUMENTGANG M.V.

PLANLEGGING, STATENS BEHANDLING, DOKUMENTGANG M.V.

Dette notat tar sikte på å beskrive de viktigste av de organer som er eller naturlig vil bli involvert i vann- og kloakksaker på forskjellige plan i kommune, fylke og stat. Dessuten er planleggingsproblematikken (oversiktsplanlegging) beskrevet i noen grad.

Oversikten tar ikke sikte på å være fullstendig. Spesielt er statens engasjement i utbygging av anlegg ikke nevnt i denne forbindelse (Landbruksdepartementets tilskottsordning m.v.). Dette er kort omtalt i kapittel 11, hvortil det vises.

PLANLEGGENDE INSTANSER (OVERSIKTSPLANLEGGING)

	<u>Politisk organ</u>	<u>Faglig planleggende organ</u> (sekretariat)
Riket:	Storting Regjering Landsdelskomite	Kommunaldepartementet, Distriktsplanavdelingen. (Planlegging på tvers av fylkesgrenser - planlegging innenfor det enkelte fylke som har virkning eller betydning ut over det enkelte fylke for større deler av landet eller for hele landet. Faglig bistand med oversiktsplanlegging av mer lokal art og virkning. Spesielt initiativ for å få oppstartet oversiktsplanleggingen lokalt på en måte og i et omfang som gjør at de sentrale myndigheter ved senere behandling finner alle ønskelige utredninger.
Fylke:	Fylkesting Fylkesutvalg	Fylkesmannen - utbyggingsavdelingen. (Planlegging på tvers av de enkelte regioner innenfor et fylke - planlegging innenfor regioner som har virkning eller betydning for andre regioner innen fylket.)

Region: Regionplanråd Fylkesmannen - utbyggingsavdelingen.
 - planlegging som har virkning eller betydning for regionen eller andre kommuner - .
 Faglig bistand med lokal oversiktsplanlegging selv om virkningen er begrenset til vedkommende kommune.

Kommune: Generalplan-utvalg Kommunal teknisk etat.
 Formannskap (Kommuneingeniørkontor)

Andre planleggende instanser som kan forekomme i spesielle tilfeller og som må knyttes politisk og faglig til et av ovennevnte.system kan være (m.h.t. vann og kloakk):

Vassdrag: Regionplanråd innenfor en region) Vassdragsforbund. Avløpsfelleskap, Vann- og kloakk-komite e.l.

Vassdrag: Fylkesting innenfor et fylke, men på tvers av region-grenser Vassdragsforbund, Avløpsfelleskap, Vann- og kloakk-komite e.l. knyttet til vedkommende utbyggingsavdeling. Utbyggingsavdelingen bør ha det faglige ansvar for oversiktsplanene, mens vassdragsforbundets egne planleggere (hvis slike finnes) selv utfører detaljprosjektering og kan også ha ansvar for utbygging og drift.

Vassdrag: Storting på tvers av fylkes-grenser Vassdragsforbund, Avløpsfelleskap, Vann- og kloakk-komite e.l. som i planleggingshenseende er knyttet til Kommunaldepartementets distriktsplanavdeling. Distriktsplanavdelingen har det faglige ansvar for oversiktsplanene, mens Vassdragsforbundets egne planleggere (hvis slike finnes) selv utfører detaljprosjektering og kan også ha ansvar for utbygging og drift.

PLANLEGGINGSPROBLEMATIKKEN (TEKNISKE OVERSIKTSPLANER)

Ramme-planer (hovedplaner) for vannforsynings- og kloakkanlegg er en integrert del av general- og region-planene.

Det er nødvendig for å kunne utarbeide hovedplaner for vann og kloakk å ta utgangspunkt i en målsetting for vassdragenes bruk (utnyttelsesplan for vassdragene) som igjen er direkte avhengig av de faktorer som er medbestemmende for grunnutnyttingen i nedbørfeltet - hvor det skal være rekreasjonsområder (f.eks. bading, sportsfiske), hvor det skal plasseres boliger, hvor det kommer industri og hvilke typer industri, hvilken jordbruksutnyttelse som kommer på tale, naturvern hensyn som kan tilsi at enkelte vassdrag holdes absolutt uberørte m.v. Har man kunnet fastlegge en målsetting, vil kravene til kloakkutslippene i realiteten være fastlagt og i noen grad også avhenge av vassdragets eksisterende tilstand (naturlig påvirkning m.v.).

Kravene til utslipp etc. samt til vannrensing (drikkevann)bør i grove trekk være kjent før en kan utarbeide realistiske rammeplaner. Disse krav vil normalt igjen være avhengig av de økonomiske muligheter som vil bli belyst ved de preliminare rammeplaner. Det kan i flere tilfelle være nødvendig å redusere de opprinnelige krav og til dels forandre målsettingen for vassdragets bruk som grunnlag for videre utredning.

Et vesentlig ledd i rammeplanene vil være en teknisk/økonomisk vurdering av alle rimelige alternative hovedløsninger for valg av vannkilder, framføring, valg av utslippsted/resipient m.v., til dels på grunnlag av alternativ grunnutnyttelse. En driftsmessig og funksjonsmessig vurdering (m.h.t. allmenne skader m.v.) inngår også som en integrert del i rammeplanen. Prioriterings-, tids- og framdriftsplaner utarbeides i tilknytning til arealdisponeringsplanene for øvrig. Investerings- og finansieringsplan utarbeides som et ledd i den totale investeringsplan for kommunen(e).

Ovenstående vil sannsynligvis belyse noen av de problemer saksbehandlingen i dag er beheftet med. Det bør også nevnes at det er helsemyndighetene som setter krav til vannrenseanlegg, men dette vil likevel normalt være langt mer faste krav som ikke så lett kan fravikes f.eks. av økonomiske grunner.

DOKUMENTGANG - GODKJENNELSE

Vassdragsvesenet har i brev med vedlegg av 1.april 1967 til Kommunaldepartementet foreslått følgende saksgang for kloakksaker.

"Avløpsplan blir å sidestille med regionplan/generalplan, jfr. bygningslovens §§ 18 og 20, og det er Kommunaldepartementet som skal si seg enig i planen, jfr. samme lovs § 18 pkt. 5 og § 20 pkt. 4. Vassdragsmyndighetene må ta endelig standpunkt til planen når det fremmes søknad om tillatelse til utslipp innen vedkommende område. Den normale saksgang blir således at kommunene sender avløpsplanen til Kommunaldepartementet. Kommunaldepartementet innhenter uttalelse fra fylkets utbyggingsavdeling og Vassdragsvesenet. En avløpsplan som er sendt Vassdragsvesenet direkte sammen med søknad om tillatelse til utslipp, blir dessuten oversendt Kommunaldepartementet hvis godkjenning derfra ikke allerede foreligger. En godkjenning av avløpsplanen innebærer ikke tillatelse til utslipp og antas ikke bindende for de mer detaljerte krav til hvert enkeltutslipp." Dette forslag er i overensstemmelse med den dokument-

gang som framgår fra etterfølgende blokkskjemaer dog slik at avløpsplanene sendes via fylket til Kommunaldepartementet.

På bakgrunn av ovenstående synes det naturlig i dagens situasjon å tilstrebe en saksbehandling hvor rammeplanene blir utarbeidet på et tidligst mulig stadium, fortrinnsvis i god tid før aktuelt utbyggingsbehov og hvor disse planer blir behandlet i fylket og godkjent av Kommunaldepartementet (fase 1). Behandlingen av detaljer ved enkeltsakene bør da normalt følge etterpå (fase 2) og understøtte den godkjente oversiktsplan. Behandlingen kan hensiktsmessig skje som beskrevet nedenfor:

- A. Oversiktsplaner (fase 1).
- B. Konsesjons- og ekspropriasjonssaker (fase 2).
- C. Detaljplaner (fase 2).

FASE 1. (Tilligger Kommunaldepartementet)

Kommunene og regionplanrådene lar utarbeide rammeplaner for vannforsyning og avløp. Oversiktsplanen viser den trinnvise utbygging av hovedanlegg, kildevalg for vannforsyning, hovedtrasévalg, forsyningsområdets størrelse, samkjøring mellom vannverk m.v. Resipientvalg for avløp, hvor mange renseanlegg som skal bygges og hvor de skal plasseres, hvor utslippene skal være, rensegrad, hovedtrekk vedrørende utslippsanordning (fordeling) på grunnlag av eksisterende og framtidige forhold i og ved vassdraget og på grunnlag av kostnader og finansieringsmuligheter. Den tekniske oversiktsplan må i størst mulig grad integreres og koordineres med det øvrige oversiktsplanarbeid.

Rensing/fortynning/servitutter fastsettes i grove trekk i denne fase i samråd mellom Kommunaldepartementet og Statens institutt for folkehelse (SIF) vedrørende vannrensing/servitutter og mellom Kommunaldepartementet og Vassdragsdirektoratet (NVE) vedrørende kloakkrensing/fortynning. Det påpekes dessuten eventuelle steder hvor utslipp trolig ikke vil kunne tillates. (Kravene til utslipp vil bl.a. være avhengig av eksisterende grunnutnyttelse inkl. vassdragsutnyttelse, arealdisponeringsplanen, resipientforholdene og finansieringsmuligheter for alle kommunale investeringsformål.) Kommunaldepartementet godkjenner rammeplanen i best mulig sammenheng med de øvrige ledd i general- og regionplanen.

FASE 2. (Tilligger Industridepartementet - Sosialdepartementet)

Denne fase består av to ledd både for kloakk og for vann:

Kloakk:

Vurdering av søknader om tillatelse til utslipp (detaljkrav til utslipp) og søknader om tillatelse til ekspropriasjon av grunn og rettigheter for bygging av anlegget. Søknad sendes Industridepartementet gjennom Norges Vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE).

Vann:

Vurdering av søknader om tillatelse til ekspropriasjon av grunn og rettigheter sendes Industridepartementet gjennom Norges Vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE). Søknad om bruksmessig/hygienisk godkjennelse av vannverk sendes Sosialdepartementet gjennom Statens institutt for folkehelse (SIF).

Når det gjelder servitutbeleggelse av vannkilden (tiltak som har til hensikt å sikre et tilfredsstillende vann i hygienisk og bruksmessig henseende) bør dette vurderes på et tidligst mulig tidspunkt i samråd med Statens institutt for folkehelse. Det påpekes for øvrig at det lokale helseråd også har kompetanse og myndighet i fase 2, idet helserådene godkjenner vannverk for under 1000 personer, og kan skjerpe krav til kloakkutslipp hvis det foreligger hygieniske grunner til dette.

Behandlingen i fase 2 må skje på grunnlag av general/regionplaner godkjent av Kommunaldepartementet. Hvis godkjent generalplan/regionplan ikke foreligger skal behandlingen i fase 2 skje på bakgrunn av preliminær*) oversiktsplan (rammeplan) for vannforsyning og avløp som skal ha vært forelagt Kommunaldepartementet til uttalelse.

Hvis heller ikke preliminær rammeplan foreligger, bør Kommunaldepartementet underrettes slik at planlegging kan bli søkt satt i gang. Hvis saken må avgjøres før oversiktsplan kan ventes å foreligge, og den må antas å ha betydning for oversiktsplanarbeidet, bør avgjørelsen skje i samråd departementene imellom.

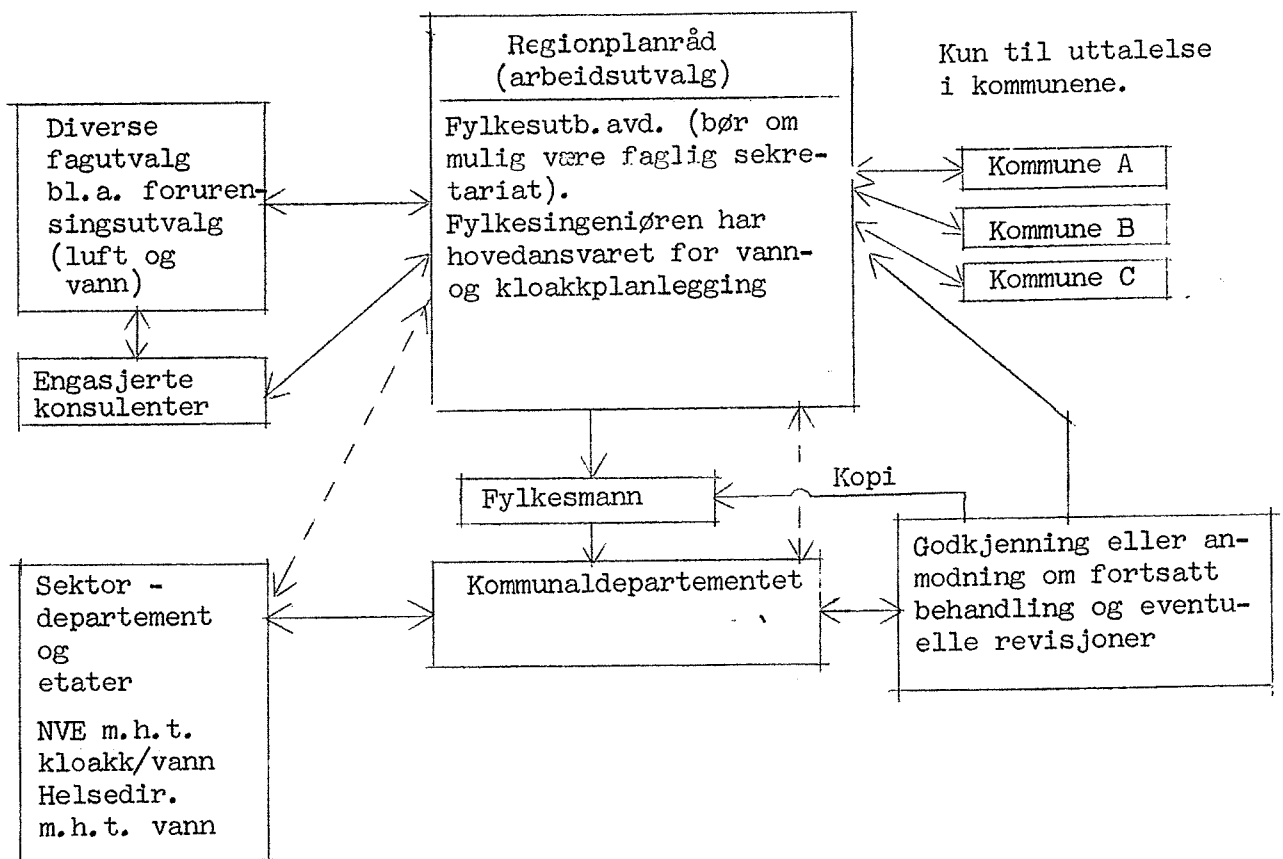
*) Med preliminær rammeplan menes en foreløpig teknisk oversiktsplan som ennå ikke er tilfredsstillende integrert i det øvrige general- og regionplanarbeid.

Sidene 7 og 8 utgår.

A. Oversiktsplaner for vann- og kloakkanlegg og for bruk av vassdrag og sjøområder.

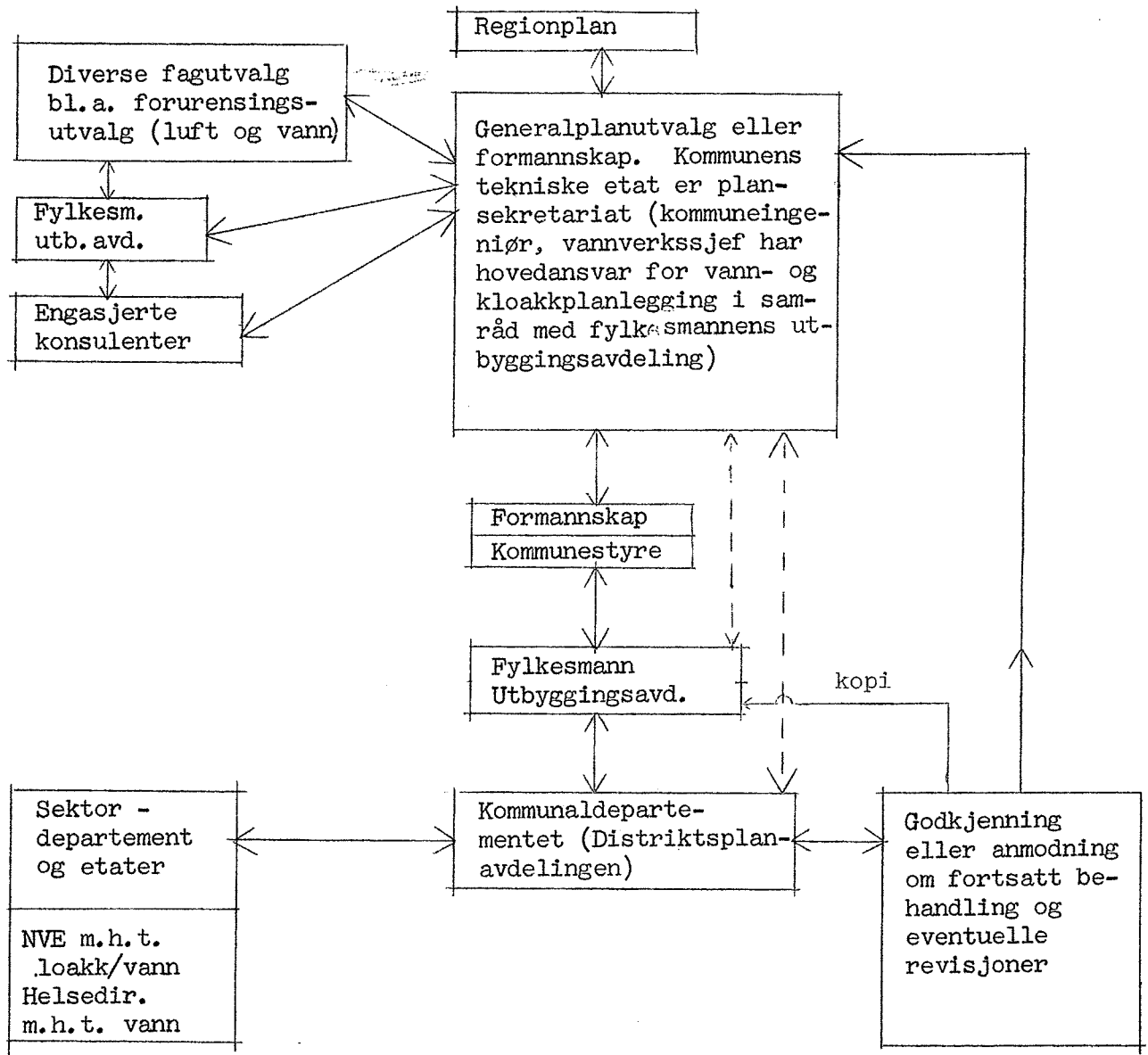
I. Lands- eller landsdelsplaner, dvs. planer som omfatter 2 eller flere fylker er grunnlaget for regionplaner og generalplaner. Vassdrags- og sjøutnyttelsesplaner bør bli et viktig element i en lands- eller landsdelsplan.

II. Regionplaner x)
(Fase 1)

x) Regionplan for vannforsyning og kloakkanlegg samt for vassdragsutnyttelsen skal normalt integreres i og koordineres med øvrig oversiktsplanlegging til en samlet helhetsplan, men kan midlertidig i særtilfeller utarbeides for seg, eventuelt som et preliminært utkast. Initiativ og opplegg for regionplan kan komme fra Kommunaldepartementet og fylkets utbyggingsavdeling.

III. Generalplaner x)
(Fase 1)

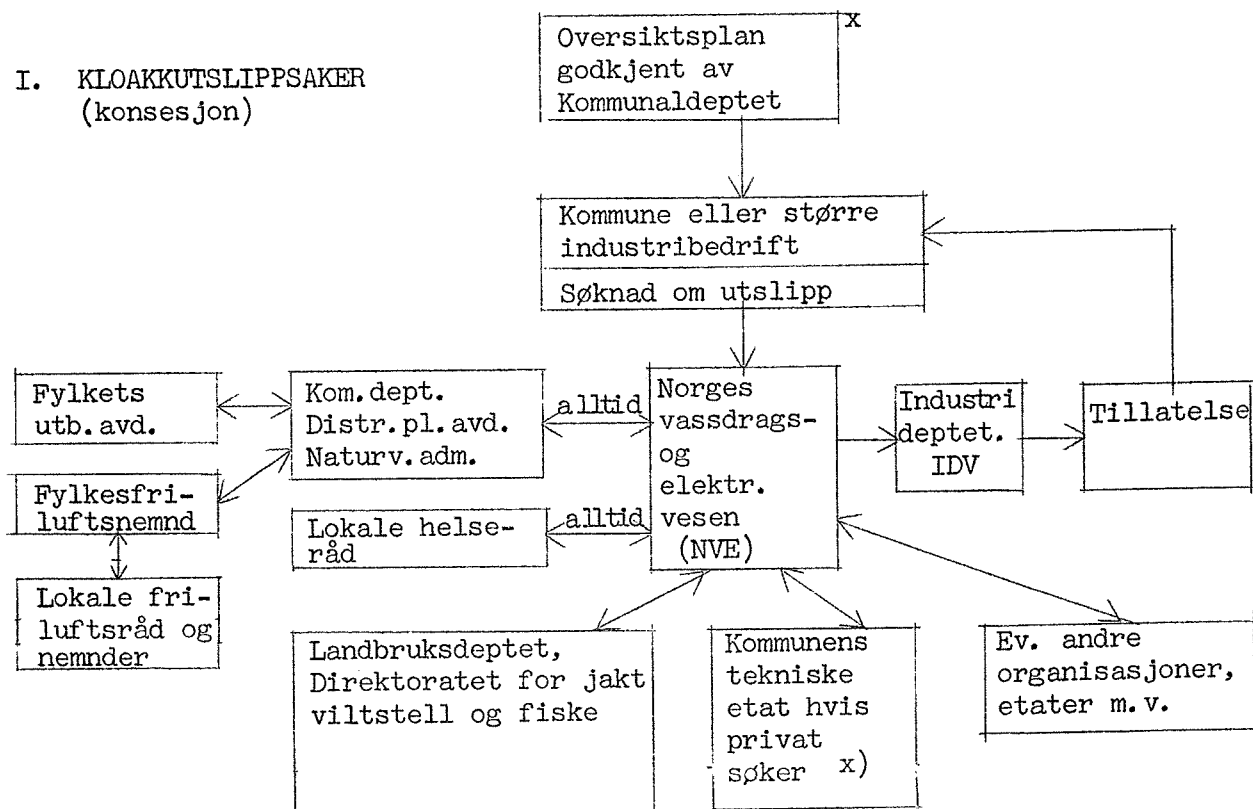

- x) Generalplan for vannforsynings- og kloakkanlegg samt for vassdragsutnyttelsen skal bygge på regionplan og bør normalt integreres i og koordineres med øvrig oversiktsplanlegging til en samlet helhetsplan, men kan midlertidig i særtilfeller utarbeides for seg, eventuelt som et preliminært utkast. Initiativ og opplegg for regionplan kan komme fra Kommunaldepartementet og fylkesm.utbyggingsavdeling.

B. Konsesjons- og ekspropriasjonssaker (Fase 2)

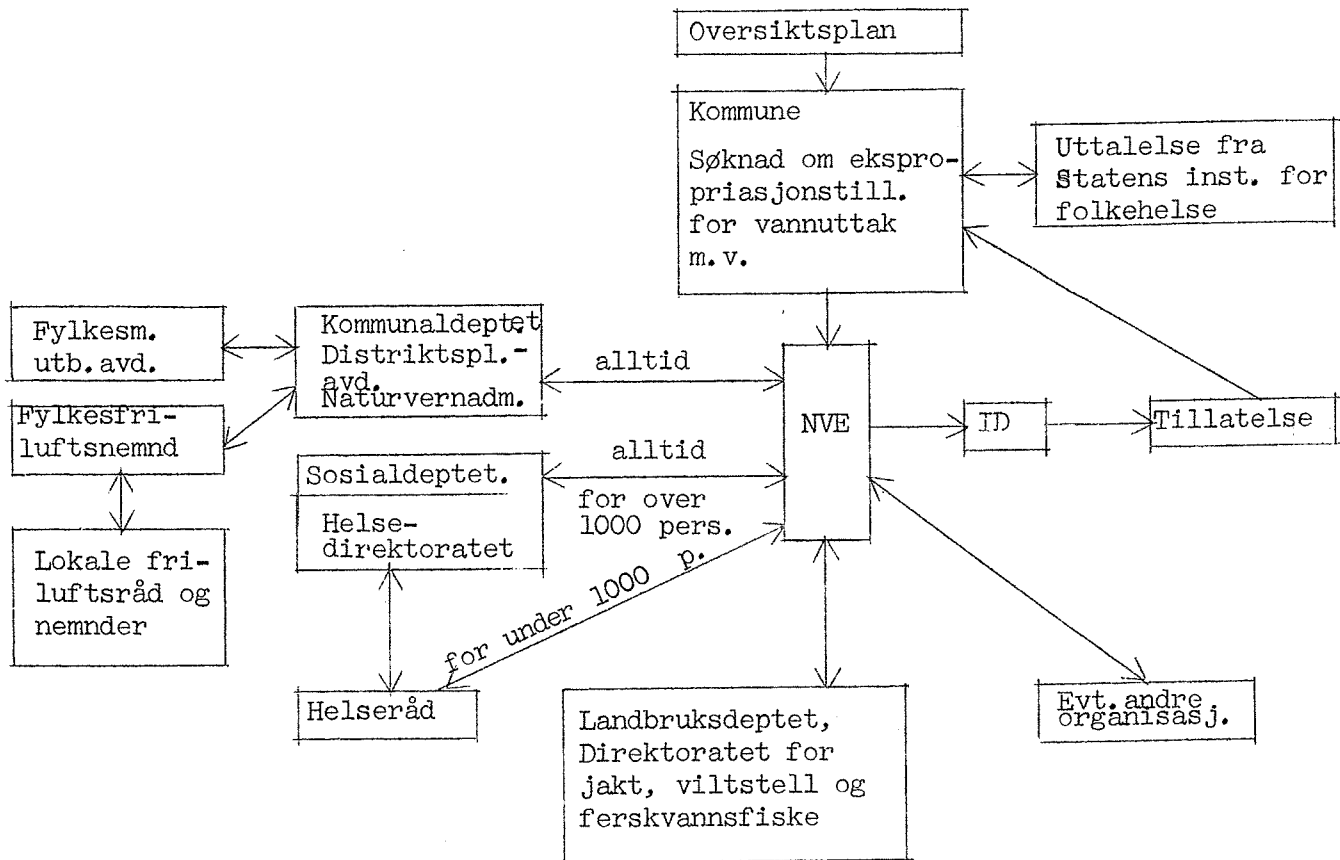
Behandlingen skal normalt baseres på oversiktsplan godkjent av Kommunaldepartementet. Oversiktsplanen skal bestå av bl.a. en teknisk/økonomisk utredning av alternative fysiske løsninger og en utnyttelsesplan for vassdraget, sjøen og tilgrensende arealer. Når oversiktsplanene er fullstendige, dvs. inneholder klare opplysninger om kildevalg for vannforsyning hovedtrekk vedrørende forsyningsområdets størrelse og reguleringsforhold, plassering av kloakkrensaneanlegg, grad av rensing, belastning, hovedtrekk vedrørende utslippsanordning, tidsplan for utbygging, investeringsplan m.v. og planen er godkjent av Kommunaldepartementet forelegges ikke saken for Kommunaldepartementet og fylkesutbyggingsavdelingen med mindre det er ønskelig med planendring.

I. KLOAKKUTSLIPPSAKER (konsesjon)

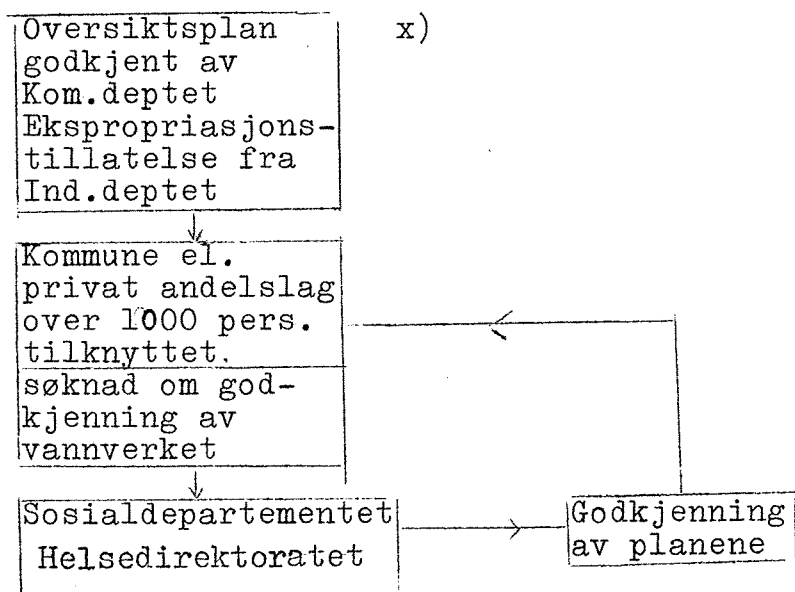
x) Privat søker kan normalt bare aksepteres på landsbygda for landbruksinnretning, eller for industribedrifter i by og på land.

II. VANNFORSYNING (ekspropriasjon) (Fase 2)

C. Detaljplaner for vann- og kloakk (Fase 2)

1 Vannbehandlingsanlegg (rensing og desinfisering)

x)
Enhver detaljplan skal bygge på godkjent oversiktsplan og på nødvendige ekspropriasjonstillatelser.

• V E D L E G G N R. 3.

ALTERNATIVE ADMINISTRATIVE
ORDNINGER VED GJENNOMFØRING
AV REGIONALE SAMARBEIDSOPPGAVER.

ALTERNATIVE ADMINISTRATIVE ORDNINGER VED GJENNOMFØRING
AV REGIONALE SAMARBEIDSOPPGAVER

I prinsippet finnes et stort spektrum av alternative administrative muligheter ved planlegging, prosjektering, anlegg og drift av vann- og kloakkanlegg på de forskjellige plan (i kommuner, regioner, fylker og for staten). På neste side finnes tabellarisk oppført en del muligheter. Det er i denne tabell også tatt med alternativer som må antas ikke å få aktualitet bortsett fra eventuelt som mulige særordninger. Dagens benyttede ordninger framgår og likeledes ordninger som krever vesentlig omstilling i tradisjonell offentlig forvaltning innenfor vann- og kloakkfeltet. Ordninger med fylkeskommunen eller staten som utbygger, eier og driver av mer omfattende regionale vann- og kloakkanlegg har inntil nå ikke vært benyttet i Norge.

Typisk for de fleste administrative regionale ordninger inntil nå, har vært at de er kommet i stand ved at en kommune som har planlagt et vannverk har funnet at den valgte løsning er istand til å dekke et større behov, og for å redusere sine egne kostnader er så nabokommunen invitert til å delta i utbyggingen. At en slik utvidelse av forsyningsområdet kunne tilsi valg av andre kilder og andre trasévalg m.v. blir da vanligvis ikke vurdert fordi planene allerede er kommet langt. Likeledes blir ofte mindre vassdrag ved slike ordninger utnyttet for sterkt med derav følgende omfattende skadevirkninger.

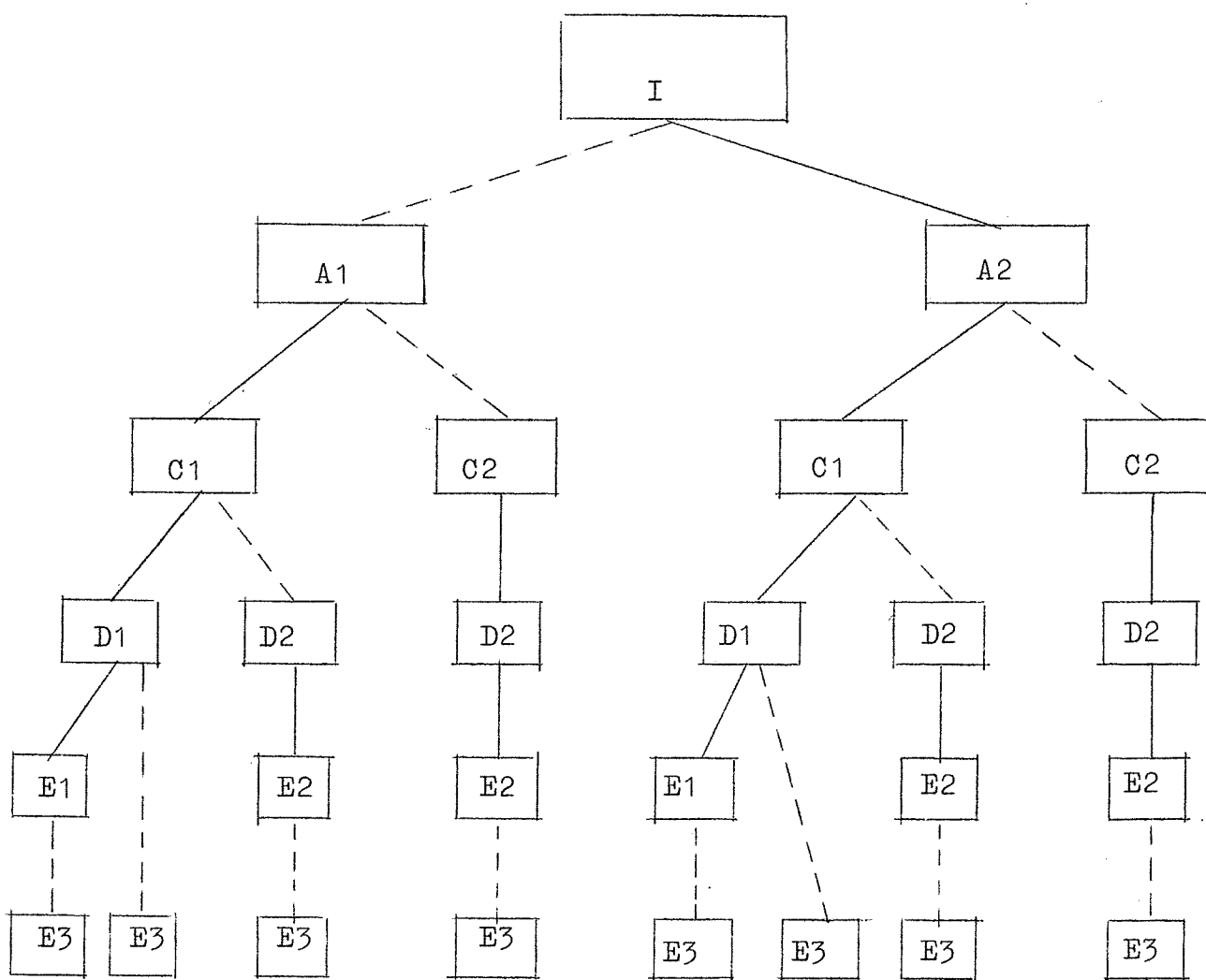
Driften av anlegg - spesielt småanlegg - er i dag for en stor del preget av usikkerhet og tilfeldighet. Resultatet er bl.a. at svært mange felles vannverk ikke kan godkjennes av helsemyndighetene, og at f.eks. de fleste avløpsanlegg ikke fungerer tilfredsstillende. Mer rasjonelle administrasjonsordninger kan bøte på en del av disse problemer.

		A	E
		Oversiktsplan(anlegg) (faglige muligheter nummerert)	Drift
Eier			
I	Kommune- eller kommunalt selskap (Anlegg som kun betjener en kommune)	<u>Generalplanutvalg</u> tekniske etat 1. Plansekretar, a. entreprenør) munens teknit vann & kloakk- fylkesmannen 2. Hvis interkommunalt selskap foregår overt), evt. v.h.a. ging ved utbør nært samarbe	1. Kommunens tekniske etat (evt. kommunalt vann og kloakkvesen). 2. Vannverksselskap (kommunalt). 3. Vannverksselskap (interkommunalt)
II	a. Forsyning til eller avledning fra flere kommuner, men eid av en av kommunene. b. Interkommunalt selskap	<u>Regionplanråd</u> (etat i en av kom- Samarbeidskomit <u>regionplanråd</u> (munal byggekomite/ 1. Plansekretar: (Oppløses når mannens utbygger). 2. Vassdrags-elmunalt selskap, bund knyttet anisert som avdelingen. s- eller fjord- 3. Kommunaldepart Distriktsplareprenør i alle yte planbist økonomisk, sj feller av vi fylkesgrenser eventuelle t:	1. Teknisk etat i en av kommunene (evt. kommunalt vann- og kloakkvesen). 2. Interkommunalt selskap. 3. Driftspersonale lønnet av fylket og under tilsyn av utb. avd. (neppe aktuelt).
III	Fylkeskommunen el. fylkeskommunalt selskap (verk, vesen)	<u>Fylkesplanråd</u> (j ved engasjerte 1. Fylkesmannenører. 2. Selskapet (v ved engasjerte arbeid med unører. 3. Staten (Dist impliserte utfører overs vann- og som berører sen. yter planbist (faglig og ø	1. Driftspersonale lønnet av fylket og under tilsyn av utb. avd. 2. Selskap. 3. En av de impliserte kommuners vann- og kloakkvesen el. teknisk etat.
IV	Statlig selskap (verk, vesen) underlagt Kommunaldepartementet.	Stortings-planksselskap ved engastyre (polit.) ntreprenører. 1. Kommunaldeptø.ktr. i eller planavdelingt Distr.pl. avd. 2. Statlig selsk gasjerte entrevesen) underl departementekloakkvesen i en pliserte komh.a. engasjerte nører.	1. Statlig selskap. 2. Fylkeskommunalt selskap. 3. En av de impliserte kommuners vann- og kloakkvesen.

- x) Kan komme på tale for å få et politisk ^{planleg} org
xx) VA-styre el. komite av stortingsmenn kan k

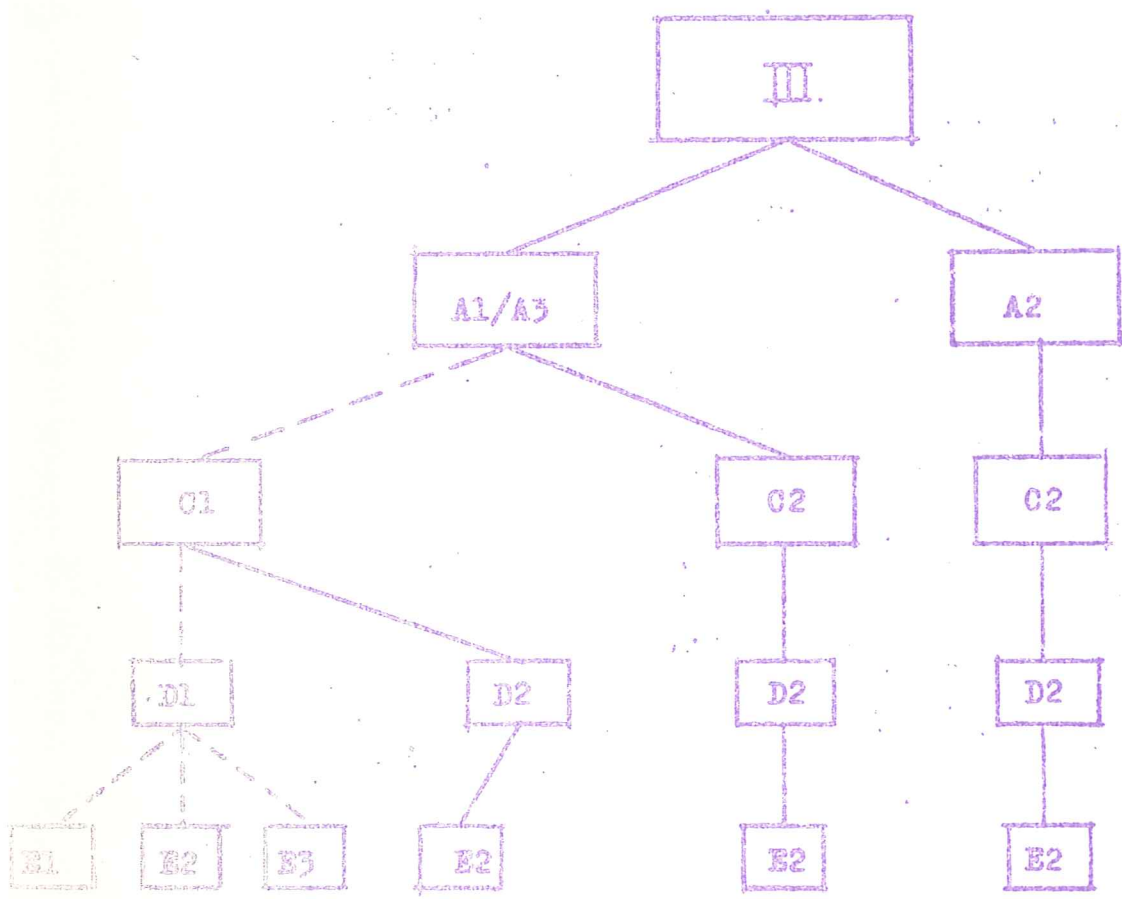
NB. Hvor utbyggingsavdelingen er nevnt indiker

Administrative ordninger for planlegging, prosjektering og drift av vann- og kloakkanlegg.

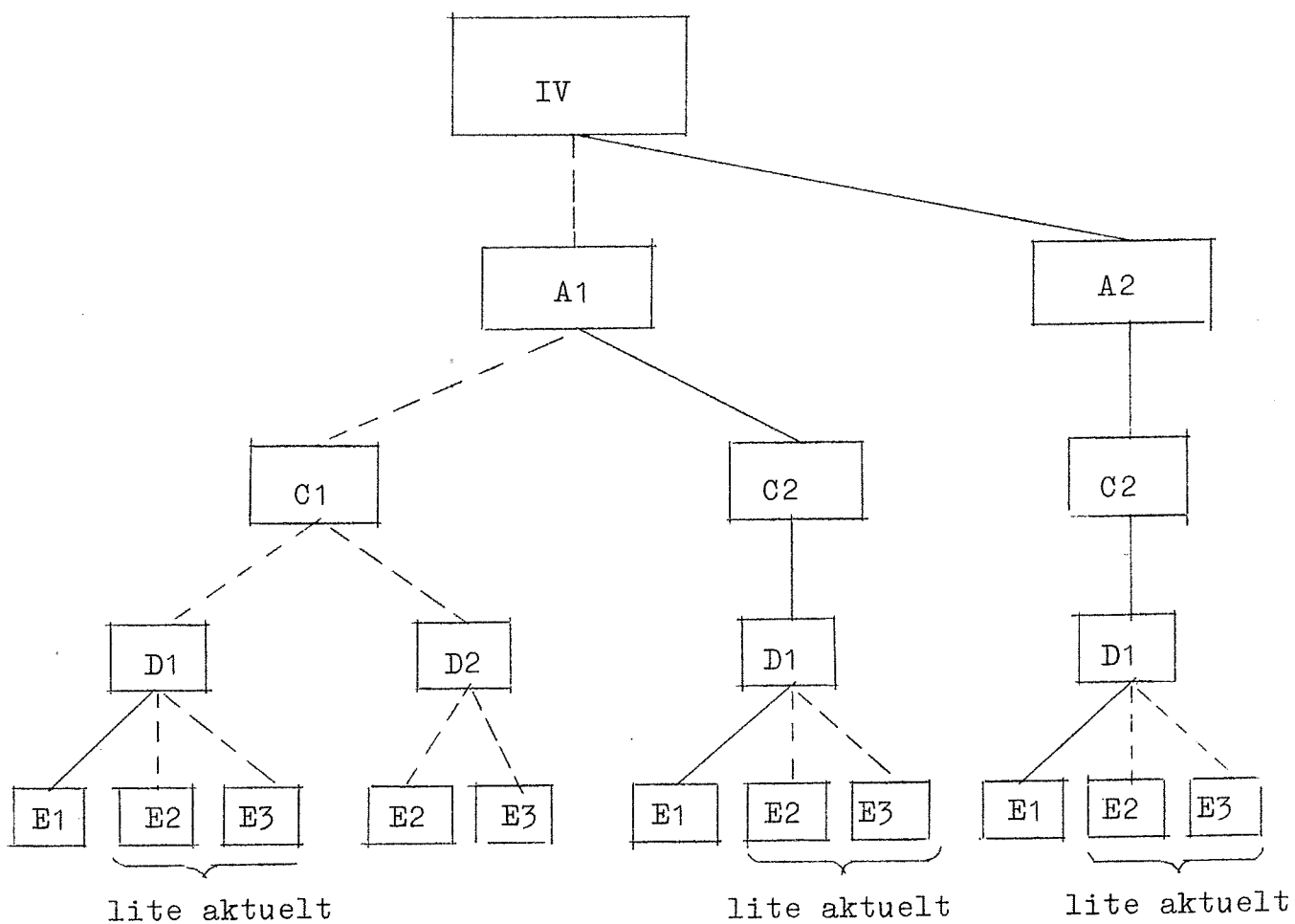

Administrative ordninger for planlegging, prosjektering, anlegg og drift av vann- og kloakkanlegg.

Administrative ordninger for planlegging, prosjektering, anlegg og drift av vann- og kloakkanlegg.

I. Eier: Kommune eller kommunalt selskap.
(Anlegg som betjener en kommune)

Det vanlige i Norge har vært at vannverk og kloakkanlegg enten er eid av andelslag eller av kommunen. Private kloakkandelslag blir nå med meget få unntakelser ikke opprettet mere, idet det etter hvert er blitt helt klart at ansvaret for utslipp av forurensninger i vassdrag og drift av renseinnretninger ikke kan overlates til private, samtidig som teknisk-økonomiske utredninger oftest viser at det lønner seg å samle utslippene innenfor tettbebyggelser og byområder til et felles utslipp enten umiddelbart eller på lengere sikt. Dermed er det private kloakklag for et begrenset antall husstander innenfor tettbebyggelsen uhensiktsmessig.

Private vannforsyningsandelslag er fremdeles meget vanlig også for større fellesvannverk selv om dette oftest har ført til vesentlige skader og ulemper, vanskelige driftsforhold og uøkonomiske anlegg (det vises til særutredning om dette). En vesentlig grunn til dette er at statens tilskott ifølge gjeldende ordning ikke kan gis til kommunale verk.

Det kan neppe være tvil om at vann- og kloakkfellesanlegg, med mulig unntakelse av gårdsanlegg på landsbygda og enkelte industribedrifter beliggende vekk fra tettsteder, bør bygges og drives i offentlig regi. Om nærmere begrunnelse for dette vises til særutredning.

Det som har regional interesse m.h.t. kommunalt eide anlegg, er IA2 og IE3 i tabellen.

IA2: Hvis et utslipp på kort eller lengere sikt må antas å få interkommunal virkning (f.eks. ved å påvirke mulighetene for å drikke vannet i nabokommunen nedstrøms), noe som vil være tilfelle med de fleste utslipp til vassdrag og lukkede fjordsystemer, bør det etter hvert bli vanlig at staten ved fylkesmannens utbyggingsavdeling, eventuelt i samarbeid med Kommunaldepartementets Distriktsplanavdeling, legger opp program for oversiktsplanleggingen, påpeker nødvendige utredningsalternativer, og eventuelt foretar visse innledende utredninger som grunnlag for det videre planarbeid (jfr. Østlands-utredningene av 1968) blant annet for å unngå den meget tidkrevende og kostbare prosess at sta-

ten nekter å godkjenne kommunale oversiktsplaner hvor-etter kommunene må begynne forfra på nye utredninger (hvilket ved en reell behandling ikke ville være uvanlig i dag).

Tilsvarende gjelder også vannverk når vannet hentes fra kilder utenfor kommunens grenser eller ut-taket fører til redusert vassføring i nabokommunens vass-drag.

IE3: Mindre og middelstore kommuner med dårlig ut-bygd teknisk administrasjon vil erfaringsmessig ha ve-sentlige vanskeligheter med driften av vann- og kloakk-anlegg. Ikke sjelden drives anleggene direkte uforsvar-elig på grunn av manglende forståelse, mangel på arbeids-kraft og dårlig økonomi. Selv storbyenes forstadskom-muner - med betydelig teknisk administrasjon - har liknende vanskeligheter. Driften av vann- og kloakkanlegg krever spesialister, velutstyrt verksted, kontrollaboratorium m.v.

Det vil således i mange tilfelle være betydelig rasjonalisering og sikkerhetsmessige fordeler i å over-late driften av kommunale vann- og kloakkanlegg til et interkommunalt kontor med selvstendig budsjett, eventu-elt til vannverket i en større nabokommune mot vanlig godtgjørelse.

II a. Eier: Kommune eller kommunalt selskap med anlegg som betjener flere kommuner.

Dette har sannsynligvis inntil i dag vært like vanlig som interkommunale selskaper. Driftsmessig vil ordningen kunne være tilfredsstillende, men planleggingen har oftest vært tilfeldig og diktert ut fra en kommunes spesielle ønsker. I mange tilfeller kunne andre løs-ninger blitt betydelig rimeligere og bedre sett på kom-munene samlet.

Slik administrativ ordning er derfor generelt sett vanligvis ikke å anbefale ved nye vannverksprosjekter. Unntakelser kan f.eks. være grenseområder mellom kommuner eller i forbindelse med samkjøring av eksisterende tilgrensede vannverk for å utjevne behovet for tilskuddsvann (se særutredning).

II b. Eier: Interkommunalt selskap.

II A. Planlegging av interkommunale anlegg skal i.h.t. bygningsloven tillegges regionplanrådet.

Enhver organisasjon som utfører oversiktsplanlegging innenfor en region bør på en eller annen måte knyttes til regionplanrådet der planen må vedtas eller eventuelt til en interregional samarbeidskomite bestående av representanter for flere regionplanråd hvis det gjelder et samarbeid som dekker et spesielt forhold f.eks. avløpssamarbeid på tvers av regiongrensene.

Et vassdrags- og/eller fjordforbund som ligger innenfor en region bør således bli et fagutvalg under regionplanrådet i.h.t. bygningslovens § 18 3. ledd. I henhold til § 18 2. ledd kan departementet etter innhentet uttalelse fra regionplanråd, fylkesutvalg og fylkesmann, bestemme at det skal opprettes et samarbeidsorgan mellom to eller flere regionplanråd. For et vann- og/eller kloakksamarbeid vil et vassdrags- og/eller fjordforbund kunne være et hensiktsmessig samarbeidsorgan.

II B. Regionplanrådet har kun planleggingsmyndighet og kan anbefale kommunene å samarbeide om gjennomføringen f.eks. av et interkommunalt vann- eller kloakkprosjekt. Dette forutsetter at alle berørte kommuner blir enige, hvilket kan innebære vanskeligheter.

II D.E Gjennomføringen av en regionplan for vannforsyning eller avløp vil kunne overlates til et interkommunalt selskap med selvstendig budsjett etter at alle berørte kommuner har vedtatt slik opprettelse, idet det er primærkommunen som har den avgjørende beslutnings-

myndighet med hensyn til gjennomføringen av en regionplan. For gjennomføringen av regionale vann- og kloakk-anlegg kan flere forskjellige administrative ordninger komme på tale, f.eks. i regi av teknisk etat i en av deltakerkommunene, interkommunale byggekomiteer eller selskaper, vassdrags- og fjordforbund. Detaljprosjektering, bygging og drift vil kunne tillegges slike organer etter at oversiktsplanleggingen er utført ved eller koordinert av regionplanrådets sekretariat (utbyggingsavdelingen), vedtatt av rådet og godkjent av Kommunaldepartementet. De nødvendige tillatelser til enkeltutslipp og ekspropriasjon vedrørende vannuttak innhentes deretter fra Industridepartementet, og Helsedirektoratet godkjenner detaljplanene for vannrensing.

Hvilken administrativ ordning som bør velges i det enkelte område for å sikre en mest mulig rasjonell og riktig gjennomføring av de regionale samarbeidsoppgaver innenfor vann- og kloakksektoren, vil variere med naturgitte forhold, eksisterende tilstander (resipientforhold, befolkningsfordeling og konsentrasjon, industri-lokalisering m.v.) videre av resultatene av den oversiktsplanlegging som er utført av regionplanrådet og av overregionale organer m.m.

Fylkeskommunale verk er også nevnt i oversikten som en mulig ordning selv om det er flere regioner innenfor fylket og selv om de fysiske løsninger ikke nødvendigvis er eller kan tenkes å bli samkjørt verken innenfor enkeltregionen eller innenfor fylket.

Det er da nødvendig at de enkelte regionplaner vurderes av fylkesutvalg, fylkesting og fylkesmann, som ev. finner at det for prosjekter innenfor vann- og kloakksektoren er ønskelig med en fylkeskommunal koordinering ved prosjektering, utbygging og drift.

En må vel imidlertid anta at fylkesutvalg og fylkesting normalt vil finne det vanskelig å gå inn for slik koordinering av utbygging og drift, hvis anleggene i henhold til oversiktsplanene dekker forholdsvis små områder selv om virkningene kan ha betydelig omfang

(hele vassdrag og fjordområder). Et absolutt krav vil trolig være at det fylkeskommunale verk relativt snart må baseres på selvfinansiering, slik at tilknytnings- og driftsavgifter dekker drift og avskrivning av eksisterende anlegg samt fond for nyanlegg.

En ordning som vil kunne bli aktuell er at hvis først et fylkeskommunalt selskap blir opprettet p.g. a. problemenes karakter, kan verket i flere tilfeller bli anmodet om også å overta driften av mindre kommunale og regionale anlegg som ikke blir direkte berørt av den fylkeskommunale utbygging av et eventuelt storanlegg. Dette vil da kunne innebære vesentlig rasjonalisering, bedre kontroll og sikrere drift.

De få fagfolk vi har på området kan da utnyttes langt bedre, det kan etableres felles lager, verksted, laboratorium osv. og det kan lettere tas hensyn til mulig senere utvidet samarbeid om tekniske tiltak.

II D 1. En vanlig ordning for utbygging av interkommunale anlegg har vært at teknisk etat i en av kommunene har påtatt seg å lede arbeidet eventuelt v.h.a. ansatt byggeleder. Ordningen kan være tilfredsstillende i de tilfeller hvor en kommune allerede har et velutbygget vann- og kloakkvesen som har erfaring fra liknende utbygging.

II E 1. I slike tilfeller kan det ofte også være hensiktsmessig at samme etat påtar seg driften av anlegget, spesielt hvis det kommunale vann- og kloakkvesen er utrustet med verksted, laboratorium og vel skolert driftspersonale. Det er imidlertid normalt vanskelig for teknisk etat i en av kommunene å påta seg en slik oppgave på grunn av en på forhånd anstrengt administrasjon. I slike tilfeller vil det derfor ofte kunne by på vesentlige administrative fordeler og betydelig rasjonalisering om f.eks. et vassdrags-/fjordforbund eller annet regionalt eller fylkeskommunalt gjennomføringsorgan etableres og utbygges for detaljplanlegging - byggeledelse og senere drift, (selv om de tekniske tiltak skulle omfatte bare delområder innenfor vassdragsforbundet).

- II D 2. I de tilfeller hvor teknisk etat i en av kommunene er utrustet for tilfredsstillende driftsadministrasjon, men ikke finner å kunne påta seg å lede utbygging av det interkommunale anlegg, vil det være aktuelt å opprette et midlertidig interkommunalt utbyggingskontor.
- II E 3. Tilsvarende ordning kan komme på tale hvis det senere skulle bli utbygget driftsapparater på fylkesplanet, en ordning som kan innebære muligheter for vesentlig rasjonalisering samtidig som driften sikres på en meget tilfredsstillende måte. De motstridende interessene langs et vassdrag i forskjellige kommuner/fylker kan tilgodeses optimalt.
- II D 3. Den vanligste og vel normalt den mest tilfredsstillende ordning, medmindre fylkeskommunen eller staten vil påta seg administrative oppgaver, er at det opprettes et interkommunalt selskap med eget styre og representantskap og med selvstendig budsjett, og fortrinnsvis basert på selvfinansiering v.h.a. drifts- og tilknytningsavgifter. Hvis selskapet dekker hele nedbørfeltet i et vassdrag eller fjordområde, hvilket er ønskelig, kan det hensiktsmessig organiseres som et vassdrags- eller fjordforbund. Opprettelsen av et slikt selskap kan hensiktsmessig skje når en vedtatt og godkjent regionplan foreligger. Selskapets første oppgave blir da normalt detaljprosjektering av anlegget, vanligvis med bistand av engasjerte konsulenter eller midlertidig ansatte ingeniører for detaljprosjektering og utbygging (byggekontroll). Selskapet vil trenge fast kontor med nødvendig utstyr og fagfolk. Det bør ledes av en sivilingeniør med erfaring fra prosjektering, utbygging og drift, idet vedkommende bør kunne lede arbeidet i alle tre faser. Hans permanente oppgave vil bli å fungere som driftsleder.

III. Eier: Fylkeskommunen eller fylkeskommunalt selskap.

Bygningsloven av 1965 nevner ikke fylkesplanlegging, men loven dekker selvsagt enhver form og utstrekning av interkommunalt plansamarbeid. Fylket som regional

enhet må antas å bli aktuelt flere steder både fordi planleggingen geografisk sett vil ha såvidt betydelig utstrekning at fylkesgrensen kan være en mer naturlig begrensning for planområdet, samtidig som beslutningsprosessen da kan gjøres uavhengig av primærkommunenes særinteresser.

Det synes da naturlig at det etableres et fylkesplanråd bestående av folkevalgte medlemmer av fylkesutvalget.

Hvis fylket er en region kan fylkesutvalg og fylkesting vedta planene og gjennomføring (og eventuelt sørge for å bevilge midler over fylkesbudsjettet til gjennomføringen). En naturlig forutsetning vil imidlertid være at prosjektet(ne) kommer alle eller de fleste av fylkets kommuner til gode. Det kan i et slikt tilfelle være naturlig at det opprettes et fylkeskommunalt selskap som bygges opp og drives tilsvarende fylkeskommunale elektrisitetsverk. Det fylkeskommunale verk bør da også ha ansvar for detaljplanlegging og prosjektering. Interkommunal oversiktsplanlegging vil i henhold til bygningsloven være tillagt regionplanrådet (og ikke det eventuelle fylkeskommunale verk) som har fylkets utbyggingsavdeling som planleggingssekretariat. Dette er vesentlig bl.a. for å sikre best mulig koordinering av arealplanlegging og teknisk oversiktsplanlegging. Det er sannsynligvis en gunstig løsning i flere fylker at hele fylket danner en region.

I det sentrale Østlandsområde, spesielt i fylkene Vestfold, Akershus, Østfold, vil samling av vannforsynings- og avløpsanleggene i store selskaper som eies av fylkene eller med fylkene som hovedinteressenter kunne innebære store fordeler.

Vi må anta at det på lengre sikt vil være ønskelig både av driftsmessige og økonomiske grunner å samkjøre vannverkene i disse fylker, hvilket gjør fylkeskommunale vannverksselskaper til en attraktiv løsning.

Selv om kloakkverkene innen hvert av disse fylker neppe vil fange opp alle kloakker i et felles avskjærende system, vil et felles kloakkverk kunne innebære vesentlige tekniske og økonomiske fordeler. Hvis f.eks. en fylkesregionplan innebærer at visse vassdrag skal saneres for kloakkutslipp, bør den økonomiske belastning for de nødvendige anlegg naturlig bæres av flere kommuner i fellesskap eller kanskje av fylket, fordi det er regionens og ikke bare enkeltkommunens interesse at vedkommende vassdrag saneres.

Meget omfattende rasjonalisering både i utbygging og drift vil sannsynligvis kunne oppnås hvis de enkelte lokale verk utbygges og drives av det fylkeskommunale verk.

Regionale planer som forutsetter større uttelling for en kommune enn en annen av hensyn til alle eller flere kommuner, kan lettere bli gjennomført og en økonomisk utjevning kan gjennomføres.

Den sannsynlig mest hensiktsmessige ordning av fylkeskommunal administrasjon vil således være A 1/3 → → C2 → D2 → E2.

III E 3. Driftsordning E 3 (en av de impliserte kommuners vann- og kloakkvesen) kan være et mulig alternativ til ordning med fylkeskommunalt selskap under spesielle omstendigheter, f.eks. i et fylke hvor en stor bykommune med forsteder utgjør en stor del av fylkets befolkning og hvor vedkommende bykommune har et vann- og kloakkvesen med kapasitet til å påta seg driftsadministrasjonen.

III C/D 3. Det kan i et slikt særtilfelle også være aktuelt med tilsvarende ordning for prosjektering og utbygging basert på oversiktsplan utarbeidet i regionplanrådets regi.

IV. Statlig engasjement.

Utbygging og drift av vann- og kloakkanlegg har i Norge tradisjonelt vært ansett som en oppgave for primærkommunen. Vi har vært vant til å hente vårt drikkevann i et vann eller bekk nær forsyningsområdet, og å avlede avløpsvannet til nærmeste bekk nedenfor det aktuelle byggeområde. Først i de seneste år har en for alvor forstått de omfattende skadevirkninger en slik utbygging medfører, samtidig som utredninger har vist at planlegging og utbygging av fellesanlegg for stadig større områder er økonomisk fordelaktig.

De teknisk/økonomiske utredninger som bl.a. Norsk institutt for vannforskning har foretatt i Østlandsområdet viser bl.a.

1. at det er hensiktsmessig og av vesentlig sikkerhetsmessig og økonomisk betydning at vannverkene i de enkelte kommuner i Oslofjord-området samkjøres. Samkjøring vil på lengre sikt hensiktsmessig kunne omfatte flere fylker,
2. at fremtidig vannforsyning baseres på kilder hvor vannuttaket representerer en ubetydelig del av vannføringen og hvor skadevirkningene ved uttaket er minimale, samtidig som kvaliteten kan sikres på lang sikt. Dette blir ofte fjerntliggende kilder som forsyner meget omfattende områder,
3. at vassdragenes bruk må planlegges overkommunalt slik at ikke framtidig aktuelle bruksmuligheter spoles. En vannforsyning av det omfang som diskuteres for Oslo-området, må med hensyn til kildevalg betraktes som et vesentlig element i utnyttelsen av vedkommende vassdrag og nødvendigvis få følger for andre interesser i og ved vassdraget. Det må i første rekke være statens oppgave og ansvar å klarlegge spørsmål av prinsipiell betydning for vassdragsutnyttelsen i landsdelssammenheng og treffe nødvendige avgjørelser, med de konsekvenser dette måtte ha for bosettingsutvikling, industrikonsentrasjoner m.v.

4. at avløpet fra meget omfattende områder med vesentlige fordeler økonomisk og virkningsmessig både for enkeltkommunene, næringslivet og landet som helhet kan samles for store områder og transporteres over lange distanser til gode resipienter.

Planlegging, finansiering, utbygging og drift av regionale vann- og avløpsprosjekter i de tettere befolkede deler av landet vårt representerer meget omfattende og kompliserte samordningsproblemer. Vesentlige samfunnsinteresser er implisert ved bruken av vassdragene, og de avveininger, utredninger og avgjørelser som må tas med hensyn til utnyttelsen av vassdragene til alle konkurrerende formål må for en vesentlig del tas på riksplanet. Avgjørende for vurderingene og for bruk av virkemidler må være hensynet til bl.a.:

1. Regional utbyggingsøkonomi.
2. Verdien av vassdraget til forskjellige formål.
3. Beredskapsmessige forhold.
4. Hensynet til en hensiktsmessig boligbygging og industriutvikling i de forskjellige områder og å unngå uønsket byggestopp på grunn av manglende vannforsyning eller muligheter for kloakkavledning.
5. Rask, effektiv og forsvarlig planlegging og gjennomføring av nødvendige tiltak uten særhensyn.

Hvis det skulle vise seg vanskelig å få gjennomført vann- og kloakkutbygging i sentralområdet i tråd med de aktuelle alternativer som fremgår fra NIVA's utredning og de synspunkter som er kommet til uttrykk i spørsmål vedrørende friluftsliv og naturvern og fra oversiktsplanlegging etter bygningsloven må en rekke kommunale særønsker og særhensyn vike.

Løsningene vil i større eller mindre grad ofte være bestemt av hensynet til andre befolknings-

grupper og interesser enn dem som representeres ved de direkte impliserte kommuner.

Det må anses å være et generelt behov for effektivisering av planleggingsvirksomheten. Staten kan bidra med tilskudd til planleggingen, eventuelt drive planlegging i egen regi!

Planlegging i statlig regi kan ha til formål å avklare grunnleggende problemer som basis for myndighetenes egen vurdering av foreliggende alternativ eller for videre planlegging i regional/kommunal regi. Planlegging i detalj av konkrete prosjekter synes ingen oppgave for staten, med mindre staten også står for realiseringen av vedkommende prosjekt.

Arbeidet med straksinnløsningene har avdekket et alminnelig ønske om overkommunale garantier i forbindelse med avgivelse av overskuddsvann. Overskuddskommunene stiller seg som rimelig kan være avventende, så lenge de ikke har noen sikkerhet for at mottakerkommunene måkter å løse sine oppgaver innen de selv trenger overskuddet.

Garantispørsmålet og de underliggende problemer understreker nødvendigheten av en prinsipiell avklaring med hensyn til statlig eller fylkeskommunalt engasjement.

Garantispørsmålet kan gjøre det nødvendig med et statlig engasjement. For å kunne stille garantier kan det også bli nødvendig for staten å engasjere seg i realiseringen av prosjektene tilstrekkelig til at de problemene som oppstår fortløpende lar seg rydde av veien.

Garantien kunne bestå i tilsagn om tilskudd eller andre former for økonomisk bistand (langsiktige lån e.a.). Tilsagn måtte forutsette full statlig kontroll av planarbeidet og endelig godkjenning av fremlagte prosjekter. Det egentlige ansvar ville fortsatt påhvile kommunene, og arbeidet måtte baseres på frivillig samarbeid.